

ISSN 2181-9130

Doi Journal 10.26739/2181-9130

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

11 ЖИЛД, 9 СОН

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

ТОМ 11, НОМЕР 9

JOURNAL OF LAW RESEARCH

VOLUME 11, ISSUE 9

ТОШКЕНТ-2026

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF LAW RESEARCH

№9 (2026) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9130-2026-9>

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Abdurasulova Qumriniso Raimqulovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Fayziev Shoxrud Farmonovich
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD

12.00.01 - ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ. ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ / ТЕОРИЯ ПРАВА И ГОСУДАРСТВА, ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ / THEORY OF LAW AND STATE, HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

Boboyev Halimboy Boboyevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Ahmedshaeva Mavlyuda Axatovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Adilxodjayeva Surayyo Maxkamovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Sattorov Abdug'affor
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Yosuke Shamoto
yuridik fanlar doktori, professor (Yaponiya)
Umarxanova Dildora Sharipxanovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Nematov Jo'rabek Nematilloevich
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

12.00.02 - КОНСТИТУЦИОННЫЙ ҲУҚУҚ, МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ, МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ / КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО; АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО; ФИНАНСОВОЕ ПРАВО / CONSTITUTIONAL LAW; ADMINISTRATIVE LAW; FINANCIAL RIGHT

Malikova Gulchexra
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Xusanov Ozod Tillabayevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Selimanova Svetlana Mixaylovna
yuridik fanlar doktori (O'zbekiston)

Xvan Leonid Borisovich
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)
Peshkova Xristina Vyacheslavovna
yuridik fanlar doktori, dotsent (Rossiya)
Sung Un Lee
yuridik fanlar doktori, professor (Janubiy Koreya)

12.00.03 - ҲУҚУҚРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ / ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО; ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО; СЕМЕЙНОЕ ПРАВО; МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО / CIVIL LAW; BUSINESS LAW; FAMILY LAW; PRIVATE INTERNATIONAL LAW

Oqyulov Omonboy
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Ro'zinazarov Shuhrat Nuraliyevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Ruziyev Rustam Jabborovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Borotov Mirodiljon Xomudjonovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Toshev Boboqul Norqobilovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Shomuxamedova Zamira Shoislamovna
yuridik fanlar doktori, (O'zbekiston)
Ahmad Issa Altweissi
yuridik fanlar doktori, professor (Iordaniya)
Mexmonov Kambariddin Miradxanovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

12.00.04 - ҲУҚУҚРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ХЎЖАЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ҲАҚАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА МЕДИАЦИЯ / ГРАЖДАНСКОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО; ХОЗЯЙСТВЕННОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО; АРБИТРАЖНЫЙ ПРОЦЕСС И МЕДИАЦИЯ / CIVIL PROCEDURE LAW; ECONOMIC PROCEDURAL LAW; ARBITRATION PROCESS AND MEDIATION

Esanova Zamira Normurodovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Mamasidiqov Muzaffar Musajonovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Jason A.
Kanton Federal sud markazi (AQSH)
Borut Strazisar
Yuridik bo'lim boshlig'i (Sloveniya)

12.00.05 - МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОИЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ / ТРУДОВОЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦИАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ / THE LABOR LAW; SOCIAL SECURITY LAW

Usmanova Muborak Akmalxanovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Gasanov Mixail Yuriyevich
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)
Sattorova Gulnoza Djurakulovna
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Murodova Gulnora
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)
Denisov Gleb
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)

Fayziyev Shuxrat Xasanovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Usmonov Muhammadi Bahridinovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Xolmuminov Juma
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Jo'rayev Yuldash Achilovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Nurmatov Mirg'olib Mirzayevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Po'latov Baxtiyor Xalilovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Salomov Baxrom Salomovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Osmonaliyev Qayrat
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Mirzayev Aziz
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Aleksey Kibalnik
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Kudryavtsev Vladislav Leonidovich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Sergey Shoshin
yuridik fanlar doktori, dotsent (Rossiya)
James B.
Eaglin Federal sud markazi (AQSH)

Rustambayev Mirzayusup Hakimovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Zufarov Rustam Axmedovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Kabulov Rustam
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Rajabova Mavjuda Abdullayevna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Ismailov Isomiddin
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Hamidov Nurmuhammad Orif o'g'li
yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (O'zbekiston)
Yuldoshev Rifat Raxmadjonovich
yuridik fanlar doktori, professor (Tojikiston)
Djansarayeva Rima Ernatovna
yuridik fanlar doktori, professor (Qozog'iston)
Yelena Antonyan Aleksandrovna
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Matthew Light
yuridik fanlar doktori, professor (Kanada)
Qo'shayev Nurali Mahmudovich
yuridik fanlar nomzodi, dotsent (O'zbekiston)

Inog'omjonova Zumratxon Fatxullayevna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Pulatov Yuriy Safiyevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
To'laganova Gulchehra Zaxitovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Muxiddinov Faxriddin Muxiddinovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Mirazov Davron Miragzamovich
yuridik fanlar doktori (O'zbekiston)
Rijakov Aleksandr Petrovich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)

Stoyko Nikolay Genadyevich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Iskandarov Zayniddin
yuridik fanlar doktori, professor (Tojikiston)
Sergey Pen
yuridik fanlar doktori, professor (Qozog'iston)
Aleksey Purs
yuridik fanlar doktori, dotsent (Belarus)
Jurgen Maurer
yuridik fanlar doktori, professor (Germaniya)
Kevin Curtin
yuridik fanlar doktori, professor (AQSH)

Ismoilov Bahodir Islamovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Matkarimova Gulchehra Abdusamatovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Yuldasheva Govxerjan
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Alexander Trunk
yuridik fanlar doktori, professor (Germaniya)

1. Ibragimova Muxlisa Paridunovna

DAVLAT FUQAROLIK XIZMATIDA SIYOSIY GURUH LAVOZIMLARINING HUQUQIY TABIATI: MEHNAT-HUQUQIY VA OMMAVIY-HUQUQIY MODELLAR NISBATI.....5

2. Murataev Serikbek Alpamysovich

SIGNIFICANCE AND ESSENCE OF LEGAL REGULATION OF HIGHER EDUCATION MANAGEMENT ASSESSMENT.....14

3. Машарипов Икромбой Олимбой ўғли

ТАШУВЧИНИНГ ФУҚАРОЛИК ЖАВОБГАРЛИГИНИ МАЖБУРИЙ СУҒУРТА ҚИЛИШ ШАРТНОМАСИ БЎЙИЧА СУҒУРТА ТОВОНИНИ ТЎЛАШ ТЎҒРИСИДАГИ ТАЛАБНИ БОШҚА ТУРДАГИ ТАЛАБЛАРДАН АЖРАТИШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ.....24

4. Shukurova Diyora Anvarovna

REGULATING TRANSNATIONAL SUBSIDIES THROUGH PREFERENTIAL TRADE AGREEMENTS.....35

5. Каримов Улугбек Хакимджонович

АГРАР СОҲАДА ЕР ТЎҒРИСИДАГИ ҚОНУНЧИЛИК ИЖРОСИ УСТИДАН ПРОКУРОР НАЗОРАТИНИ РАҚАМЛИ МУҲИТДА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ.....45

6. Мамарасулов Достон Рустам ўғли

НОМУЛКЎЙ ХУСУСИЯТДАГИ ИЖРО ҲУЖЖАТЛАРИНИ ИЖРО ЭТИШНИ ДИФФЕРЕНЦИАЦИЯ ҚИЛИШ: ҚАРЗДОРНИНГ ШАХСИЙ ИШТИРОКИ МЕЗОНИ.....56

7. Soliyev Dilshod Baxtiyor o'g'li

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA MA'MURIY SUDLAR TIZIMINING HUQUQIY ASOSLARINI SHAKLLANISHINING NAZARIY JIHATLARI.....64

8. Усмонов Мансурбек Мухаммаджонович

ДАВЛАТ СОЛИҚ ХИЗМАТИ ОРГАНЛАРИДА ПРОКУРОР НАЗОРАТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВА АМАЛГА ОШИРИШ МЕХАНИЗМЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ.....72

9. Қўлдошев Шезод Шукурулло ўғли

ЁЛЛАНИШ ВА ҲАРБИЙ ТУЗИЛМАЛАРГА ХИЗМАТГА КИРГАНЛИК УЧУН ЖАВОБГАРЛИК.....82

10. Primov Baxtiyor Olim o'g'li

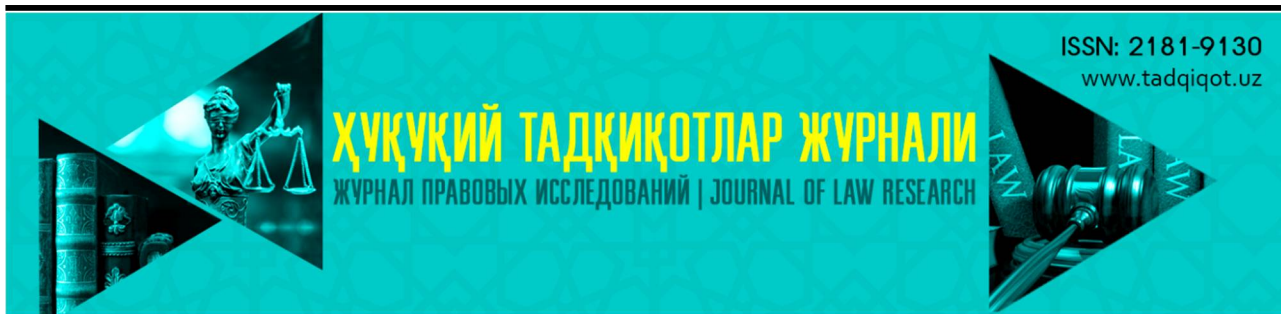
KRIPTO-AKTIVLAR AYLANMASI VA MAYNING SOHASIDAGI JINOIY QILMISHLARNI TURDOSH VA O'XSHASH JINOYAT TARKIBLARIDAN AJRATISH MASALALARI.....90

11. Reymbayev Abdulla Kurbanbayevich

JINOYAT TO'G'RIKIDA XABAR BERMASLIK VA UNI YASHIRGANLIK UCHUN JINOIY JAVOBGARLIK CHORALARINI TAKOMILLASHTIRISH.....99

12. Курманов Амангелди Пухарбаевич

СУДГАЧА ИШ ЮРИТИШ БОСҚИЧИДА НИЗОЛАРНИ ҲАЛ ҚИЛИШДА СУД НАЗОРАТИ ИНСТИТУТИНИ ЖОРИЙ ЭТИШ ИМКОНИАТЛАРИ.....106

12.00.07-СУДЕБНАЯ ВЛАСТЬ. ПРОКУРОРСКИЙ НАДЗОР. ОРГАНИЗАЦИЯ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ. АДВОКАТУРА

Каримов Улуғбек Хакимджонович,
Ўзбекистон Республикаси Хуқуқни муҳофаза қилиш
академияси доценти, мустақил изланувчи
E-mail: karimov_ux@mail.ru

АГРАР СОҲАДА ЕР ТЎҒРИСИДАГИ ҚОНУНЧИЛИК ИЖРОСИ УСТИДАН ПРОКУРОР НАЗОРАТИНИ РАҚАМЛИ МУҲИТДА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ

For citation: Karimov Ulugbek Hakimjonovich. ISSUES OF IMPROVING PROSECUTORIAL SUPERVISION OVER THE ENFORCEMENT OF LAND LEGISLATION IN THE AGRARIAN SECTOR IN THE DIGITAL ENVIRONMENT. Journal of Law Research. 2026, 11 vol., issue 9.

 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.23067580>

АННОТАЦИЯ

Мақолада аграр соҳада ер тўғрисидаги қонунчилик ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратининг самарадорлигини пасайтираётган омиллар – қонунбузилишнинг кеч аниқланиши, идоравий ахборот тизимларининг тарқоқлиги ва масофадан зондлаш маълумотлари ҳуқуқий мақомининг белгиланмаганлиги таҳлил қилинган. Масофадан зондлаш маълумотининг ҳуқуқий табиати, рақамли воситаларни мустаҳкамлаш даражаси, идоралараро интеграциянинг етарлилиги ва назорат тадбирларини танлаш мезонлари бўйича миллий ва хорижий олимларнинг қарашлари қиёсий ўрганилган. Муаллиф рақамли муҳитда прокурор назоратининг бевосита предмети ер участкасининг реестрлардаги ҳуқуқий ҳолати билан масофадан зондлаш маълумотларида кўринадиган амалдаги ҳолати ўртасидаги номувофиқлик эканини асослаб, номувофиқликнинг уч турини ажратади. Шу асосда саккиз босқичли ташкилий-ҳуқуқий механизм, «YER PROKUROR» ахборот-таҳлилий дастури, Ер кодексини 85¹-модда билан тўлдириш ва 14-моддасига қўшимча киритиш бўйича таклифлар ҳамда моделнинг самарадорлигини баҳолаш мезонлари илгари сурилган.

Калит сўзлар: прокурор назорати, ер тўғрисидаги қонунчилик, аграр соҳа, масофадан зондлаш, ер мониторинги, рақамли назорат, номувофиқлик, идоралараро ҳамкорлик.

Каримов Улуғбек Хакимджонович,
Доцент Правоохранительной академии
Республики Узбекистан, самостоятельный соискатель
E-mail: karimov_ux@mail.ru

ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРОКУРОРСКОГО НАДЗОРА ЗА ИСПОЛНЕНИЕМ ЗЕМЕЛЬНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА В АГРАРНОЙ СФЕРЕ В ЦИФРОВОЙ СРЕДЕ

АННОТАЦИЯ

В статье анализируются факторы, снижающие эффективность прокурорского надзора за исполнением земельного законодательства в аграрной сфере: запоздалое выявление нарушений, разобщённость ведомственных информационных систем и неопределённость правового статуса данных дистанционного зондирования. Проведён сравнительный анализ взглядов отечественных и зарубежных учёных по вопросам правовой природы данных дистанционного зондирования, уровня нормативного закрепления цифровых инструментов, достаточности межведомственной интеграции и критериев отбора объектов проверок. Автор обосновывает, что в цифровой среде непосредственным предметом прокурорского надзора выступает несоответствие между правовым состоянием земельного участка, отражённым в реестрах, и его фактическим состоянием по данным дистанционного зондирования, и выделяет три вида такого несоответствия. На этой основе предложены восьмиэтапный организационно-правовой механизм, информационно-аналитическая программа «YER PROKUROR», дополнение Земельного кодекса статьёй 85¹ и статьи 14 новым положением, а также критерии оценки эффективности предлагаемой модели.

Ключевые слова: прокурорский надзор, земельное законодательство, аграрная сфера, дистанционное зондирование, мониторинг земель, цифровой надзор, несоответствие, межведомственное взаимодействие.

Karimov Ulugbek Hakimjonovich,

Associate Professor at the Law Enforcement Academy
of the Republic of Uzbekistan, Independent researcher

E-mail: karimov_ux@mail.ru

ISSUES OF IMPROVING PROSECUTORIAL SUPERVISION OVER THE ENFORCEMENT OF LAND LEGISLATION IN THE AGRARIAN SECTOR IN THE DIGITAL ENVIRONMENT

ANNOTATION

The article examines the factors that reduce the effectiveness of prosecutorial supervision over the enforcement of land legislation in the agricultural sector: late detection of violations, fragmentation of departmental information systems, and the undefined legal status of remote sensing data. The views of national and foreign scholars are compared on four contested issues: the legal nature of remote sensing data, the level of legal act at which digital tools should be enshrined, the sufficiency of interagency integration, and the criteria for selecting objects of inspection. The author argues that in the digital environment the direct subject of prosecutorial supervision is the discrepancy between the legal status of a land plot recorded in registries and its actual condition as shown by remote sensing data, and distinguishes three types of such discrepancy. On this basis, the article proposes an eight-stage organizational and legal mechanism, the «YER PROKUROR» information and analytical program, amendments to the Land Code (a new Article 85¹ and an addition to Article 14), and criteria for assessing the effectiveness of the proposed model.

Keywords: prosecutorial supervision, land legislation, agricultural sector, remote sensing, land monitoring, digital supervision, discrepancy, interagency cooperation.

Аграр соҳани ер ресурсисиз тасаввур қилиб бўлмайди. Қишлоқ хўжалигига мўлжалланган, шу жумладан суғориладиган ерлардан оқилона фойдаланиш ва уларни муҳофаза қилиш Конституция [1] ҳамда ерга оид бошқа қонунчилик ҳужжатлари билан тартибга солинган. Ўтказилган сўровномада иштирок этганларнинг 62,1 фоизи ушбу соҳада прокурор назоратининг аҳамияти юқори эканини тасдиқлаган. Бизнингча, ушбу кўрсаткич соҳанинг аҳамияти эътироф этилади, бироқ назорат қўтилган натижани бермаяпти.

Амалиёт маълумотлари ҳам соҳадаги қонунийлик ҳолати оғир эканини тасдиқлайди. Ф.Марданов суд-тергов амалиётини ўрганиб, 2020–2021 йилларда 178 минг гектар ер майдонини ажратишга оид 8 мингдан ортиқ ноқонуний қарорлар аниқланганини келтиради

[2, Б. 82]. Ер участкаси бошқа объектлардан фаркли ўлароқ, ноқонуний эгаллангандан кейин аксарият ҳолларда аввалги ҳолатига қайтарилмайди, капитал қурилиш билан банд этилган суғориладиган ер эса қишлоқ хўжалиги муомаласига умуман қайтмайди. Шу боис ушбу соҳада прокурор назоратини такомиллаштириш кечиктириб бўлмайдиган вазифа ҳисобланади. Мақоланинг мақсади – аграр соҳада ер тўғрисидаги қонунчилик ижроси устидан прокурор назоратини рақамли муҳитда ташкил этишнинг муаллифлик моделини ва уни ҳуқуқий таъминлаш бўйича таклифларни асослашдан иборат.

Тадқиқотда тизимли-таркибий, киёсий-ҳуқуқий, формал-юридик ва мантиқий таҳлил усулларида фойдаланилди. Амалдаги қонунчилик ҳужжатлари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг ер муносабатлари ва прокуратура фаолиятини рақамлаштиришга оид ҳужжатлари, миллий ва хорижий олимларнинг илмий ишлари таҳлил қилинди. Эмпирик асосни прокуратура органлари ходимлари ўртасида ўтказилган ижтимоий сўровнома натижалари ҳамда илмий адабиётларда келтирилган амалиёт маълумотлари ташкил этди.

Соҳадаги муаммонинг иккинчи ўлчови вақт билан боғлиқ. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2025 йил 18 сентябрдаги ПҚ-287-сон Қарори билан «E-YER NAZORAT» тизими давлат ер назоратининг ягона электрон платформаси этиб белгиланган, аэрокосмик мониторинг йилига икки марта, «қизил» тоифадаги ҳудудларда эса дронлар ёрдамида ҳар чорақда ўтказилиши назарда тутилган. Қарорнинг 14-бандида прокуратура органларига тегишли ахборот тизимларидаги маълумот ва ҳужжатларни монеликсиз кўриш имконияти берилган [3]. Бироқ бу имконият пассив хусусиятга эга бўлиб, прокурор тизимга кириши мумкин, лекин унга ҳеч нарса автоматик келиб тушмайди ва турли тизимлардаги маълумотлар ягона нуқтада жамланмайди. Мониторингнинг даврийлиги эса қонунбузилишни бошланиш босқичида аниқлаш имконини чеклайди. Жиноят кодекси 229¹-моддасининг 3-қисми ерни қайтариш учун жиноят аниқланган кундан эътиборан 30 кун муддат белгилайди [4], амалда эса қурилиш бошланганидан аниқланганига қадар 3–6 ой ўтади ва бу орада қурилиш аксарият ҳолларда тугалланади. Демак, амалдаги тизим қонунбузилишни аниқлайди, лекин унинг олдини олмайди.

Учинчи ўлчов институционал характерга эга. Президентнинг 2025 йил 3 ноябрдаги ПФ-204-сон Фармони билан тасдиқланган «Рақамли прокуратура – 2030» стратегиясига кўра прокуратура ахборот тизимлари 2026 йил 1 декабрда Соғлиқни сақлаш, Олий таълим, фан ва инновациялар, Камбағалликни қисқартириш ва бандлик, Қурилиш ва уй-жой коммунал хўжалиги вазирликларининг тизимлари билан, бошқа давлат органлари билан эса 2030 йил 1 ноябрга қадар интеграция қилиниши белгиланган. Кадастр агентлиги, Агросаноат мажмуи устидан назорат қилиш инспекцияси ва Қишлоқ хўжалиги вазирлиги биринчи гуруҳга киритилмаган [5]. Фикримизча, бу институционал бўшлиқдир. Ер муносабатлари қонунбузилишлар ўсиш суръати юқори бўлган соҳалардан бири бўлгани ҳолда, унинг интеграцияси энг узоқ муддатга қолдирилган.

Масофадан зондлаш маълумотининг ҳуқуқий табиати илмий адабиётларда бир хил ҳал қилинмаган. Биринчи қарашга кўра, бу маълумот тайёр далилдир. Хусусан, О.Сергеева бундай ахборот «расмий, ишончли ва долзарб» бўлгани учун судларда тўлиқ ҳуқуқ билан қўлланилиши ва прокуратура томонидан режадан ташқари текширувларга рухсат бериш учун қабул қилиниши мумкин, деган хулосага келади [6, С. 160]. Ш.Раҳимов ҳам прокурор назоратида учувчисиз учиш аппаратлари ва аэрофотосуратлар орқали олинган маълумотлардан салбий ўзгаришларни тезкор аниқлаш учун фойдаланиш мумкинлигини асослайди [7, Б. 218]. Иккинчи қараш маълумотнинг вазифасини торроқ белгилайди. Е.Аврунев ва И.Пархоменко фикрича, «бундай визуал таҳлилнинг асосий мақсади ер қонунчилиги бузилиши аломатларини аниқлашдир», бу эса олдиндан натижасиз бўлган текширувларни камайтириш имконини беради [8, С. 163]. Демак, улар учун масофавий таҳлил натижаси далил эмас, текширувни тўғри йўналтириш воситасидир.

Хорижий адабиётларда иккинчи қарашнинг техник асоси кўрсатилган. Э.Нэш ва ҳаммуаллифлари аграр талаблар ижросини автоматик текширишни ўрганиб, «механик юриспруденция» ғоясини ҳуқуқ ва сунъий интеллект мутахассислари «тубдан реал эмас» деб

рад этишини қайд этади [9, Р. 35] ва автоматик баҳолаш фақат натижаси «ҳа» ёки «йўқ» шаклида чиқадиган қоидаларга нисбатан мумкин бўлиб, «баҳоловчи мулоҳаза» талаб қиладиган қоидаларга татбиқ этилмаслигини кўрсатади [9, Р. 30]. Ж.Ли, А.Майти ва С.Кэхун маълумотни сақлаш ва узатиш қоидалари белгиланмаган бўлса, у «ҳуқуқий ёзув ёки далил сифатида хавфсиз ишлатилиши мумкин эмас», деб ҳисоблайди [10, Р. 11]. М.Нгуен эса блокчейн ёзувнинг ўзгармаслигини таъминласа-да, киритиш пайтидаги маълумот ноаниқлигини мустақил аниқлай ёки рад эта олмаслигини кўрсатади [11].

Фикримизча, бу икки қараш бир-бирини инкор этмайди: О.Сергеева маълумотнинг манбаи ва ишончлилиги ҳақида, Е.Аврунев ва И.Пархоменко эса унинг мазмуни ҳақида фикр юритади. Масофадан зондлаш маълумоти ҳуқуқий фактни эмас, ҳуқуқий текширувни талаб қиладиган ҳолатни қайд этади. Бу фарқ норма даражасида мустаҳкамланиши зарур, чунки Ер кодексининг 14-моддасида ер мониторинги ерлар ҳолатини кузатиш тизими сифатида белгиланган, бироқ мониторинг маълумотининг ҳуқуқий мақоми кўрсатилмаган [12].

Иккинчи мунозарали масала – рақамли воситаларни қайси даражадаги ҳужжатда мустаҳкамлаш. Ш.Раҳимов «Прокуратура тўғрисида»ги Қонунга прокуратура фаолиятида замонавий технологиялар, ахборот тизимлари ва фан ютуқларидан фойдаланишни тартибга солувчи махсус модда киритишни таклиф этади [7, Б. 144]. Д.Ибрагимов масалани аниқроқ кўйиб, Қонунни «Қонунлар ижроси устидан мониторинг» номли 21¹-модда билан тўлдиришни ва мониторингни, жумладан, ахборот-коммуникация технологиялари ёрдамида доимий амалга оширишни назарда тутди [13, Б. 123–124]. М.Абдухакимов эса масалани соҳавий доирада кўйиб, прокуратура ва тегишли идоралар ўртасида электрон ҳужжат алмашинувини йўлга қўйиш ҳамда ер соҳасидаги назоратга инновацион технологияларни жорий этиш стратегияларини ишлаб чиқишни таклиф қилади [14, Б. 15].

Бу таклифларнинг йўналиши тўғри, аммо, бизнингча, ер соҳаси учун етарли эмас. Умумий норма прокурорга техник воситадан фойдаланиш имконини беради, лекин ер участкасидаги ўзгариш ҳақидаги маълумотга ҳуқуқий мақом бермайди. Д.Ибрагимов таклиф этган норма ҳам прокурорнинг иш усулини тавсифлайди, ер соҳасида эса усул эмас, маълумотнинг ўзининг ҳуқуқий мақоми етишмайди. Шу сабабли умумий норма билан бирга маълумотнинг ҳуқуқий мақоми айнан Ер кодексида – ер мониторинги ҳақидаги нормада белгиланиши лозим.

Учинчи масала – интеграциянинг ўзи етарлими, деган саволдир. У.Ахунов аграр ва озиқ-овқат соҳасидаги ахборот тизимларини таҳлил қилиб, «мазкур электрон тизимлардан биронтаси ҳам амалиётда тўлақонли ўз фаолиятини юритгани йўқ», чунки бирламчи маълумотлар ўз муддатида юкланмайди, деган хулосага келади ва ушбу тизимларни ўзаро ҳамда прокуратура ахборот тизими билан интеграция қилишни таклиф этади [15, Б. 143]. М.Бобоев ҳам прокурор назоратида фойдаланиладиган маълумотларнинг аниқлиги, ишончлилиги ва малакали қайта ишланишини таъминлаш зарурлигини асослайди [16, Б. 8]. Демак, иккала олим масалани тизимларни улашдан маълумот сифатига кўчиради. Ҳақиқатан ҳам, интеграция маълумотни кўчиради, лекин уни яратмайди ва тўғрилигини кафолатламайди. М.Агунбаде ва ҳаммуаллифлари ер бошқаруви соҳасида амалдаги қонунчилик базаси ва ташкилий тузилма идоралараро интеграцияни талаб қилиш учун етарли эмаслиги сабабли идоралар ўз ички қоидаларига мувофиқ ишлашини кўрсатади [17, Р. 73]. Шу боис интеграция ҳақидаги ҳужжатда маълумотни киритиш муддати ва унинг тўлиқлиги учун жавобгарлик ҳам белгиланиши шарт.

Тўртинчи масала назорат тадбирларининг сони ва танлови билан боғлиқ. А.Комилов назорат объектларини хавф даражаси бўйича ажратиб, текширувларни фақат юқори хавфли объектларда ўтказишни, ўрта хавфлиларда профилактикага урғу беришни, паст хавфлилар фаолиятига эса аралашмасликни таклиф этади [18, Б. 235–236]. Е.Аврунев ва И.Пархоменко текширув режаларига субъектлар тасодифий танлаб киритилишини танқид қилиб, бундай ёндашувнинг самарадорлиги «ўта паст экани ажабланарли эмас», деб ёзади [8, С. 160]. Б.Адамов эса аввал назорат объектлари хавфи объектив мезонлар асосида баҳоланиши,

шундан кейингина текширувлар кетма-кетлиги белгиланиши лозимлигини кўрсатади [19, С. 191–193].

Бу ёндашувни эмпирик тадқиқотлар ҳам қўллаб-қувватлайди. С.Чэн, З.Чэн ва Я.Шэн Хитойнинг 31 ҳудуди бўйича 2007–2016 йиллар маълумотларини таҳлил қилиб, назорат кучайганда қонунбузилишлар сони камайса-да, ҳуқуқбузарлар катта хавфга бориб, йирик ҳажмдаги қонунбузилишларга ўтиши ва натижада ноқонуний фойдаланилган ер майдони ортишини аниқлаган [20, Р. 13]. Бизнингча, бу натижа аграр ер соҳаси учун айниқса муҳим, чунки бу ерда қонунбузилишнинг оғирлиги эгалланган майдон билан ўлчанади. Демак, ечим текширувлар сонини кўпайтиришда эмас, қонунбузилиш бошланганидан уни аниқлашгача бўлган вақтни қисқартиришдадир. Буни амалиётчилар ҳам тасдиқлайди: сўровномада респондентларнинг 16,9 фоизи (697 нафари) назоратга тўсқинлик қилувчи омил сифатида иш ҳажмининг кўплигини кўрсатган.

Юқоридаги тўрт мунозара асосида аграр соҳада прокурор назоратини рақамли муҳитда ташкил этишнинг муаллифлик моделини таклиф этамиз. Моделнинг асосида қуйидаги қоида ётади: ҳар бир ер участкаси бир вақтнинг ўзида икки ҳолатга эга – реестрларда қайд этилган ҳуқуқий ҳолат (ер тоифаси, рухсат этилган фойдаланиш тури, ажратиш тўғрисидаги қарор, қурилиш рухсатномаси) ва масофадан зондлаш маълумотларида кўринадиган амалдаги ҳолат. Рақамли муҳитда прокурор назоратининг бевосита предмети тасвирнинг ўзи ҳам, реестрдаги ёзувнинг ўзи ҳам эмас, балки шу икки ҳолат ўртасидаги номувофиқликдир.

Мазкур ёндашув номувофиқликнинг уч турини ажратиш имконини беради ва уларнинг ҳар бири прокурордан турлича муносабатни талаб қилади. Биринчи тур – ер участкасидаги ўзгаришнинг интеграция қилинган тизимларда ҳуқуқий асоси топилмайдди. Бунда прокурорнинг эътибори ер эгаси ёки ердан фойдаланувчининг ҳаракатига ва назорат органининг ўз вақтида чора кўрмаганлигига қаратилади. Иккинчи тур – ҳуқуқий асос мавжуд, лекин унинг ўзи қонунга хилоф (масалан, ер тоифаси ваколатсиз орган қарори билан ўзгартирилган). Бунда назорат предмети ҳужжатнинг қонунийлиги бўлиб, прокурор уни суд тартибида бекор қилиш масаласини ҳал этади. Учинчи тур – ҳуқуқий асос ҳам, ўзгариш ҳам қонуний, лекин қарорда белгиланган мажбурият бажарилмаган (масалан, тоифаси ўзгартирилган ер ўрнига янги ер ўзлаштирилмаган). Бунда прокурор мажбуриятни бажармаган мансабдор шахсга нисбатан чора кўриш масаласини кўради.

Ушбу тасниф икки амалий натижа беради. Биринчидан, назорат объекти ўзгармайди – у аввалгидек ваколатли органлар ва мансабдор шахсларнинг фаолияти бўлиб қолади, чунки прокурор ерни эмас, унга нисбатан қабул қилинган қарор ва кўрилган чорани баҳолайди. Иккинчидан, прокурор текширув бошланишидан олдиноқ ҳуқуқий баҳо қайси йўналишда берилишини билади, бу эса текширувни мақсадли ва қисқа қилади. Моделнинг амалда ишлаши учун унинг ҳар бир бўғини қуйидаги босқичларда ҳуқуқий ва ташкилий жиҳатдан таъминланиши зарур.

Биринчи босқич – назорат предмети ва ваколат чегарасини соҳавий қонунда белгилаш. «Прокуратура тўғрисида»ги Қонуннинг 20-моддасида назорат предмети барча соҳалар учун бир хилда белгиланган [21], Ер кодексининг 83 ва 85-моддаларида эса давлат назорати органларининг вазифа ва ҳуқуқлари кўрсатилиб, прокурор назорати ҳақида норма келтирилмаган [12]. Сўровномада респондентларнинг 40,3 фоизи (1.662 нафари) ҳам назоратга тўсқинлик қилувчи асосий омил сифатида соҳа қонунчилигидаги бўшлиқ ва номувофиқликларни кўрсатган. Назарий жиҳатдан бу муаммо ҳуқуқий аниқлик талаби билан изоҳланади. М.Пресняков аниқлик талабини ҳуқуқ нормаларининг «энг муҳим конститутив белгиси» деб билиб, муаммо комплекс ҳуқуқ соҳаларида, жумладан, ер ҳуқуқида кескинлашишини қайд этади [22, С. 34–35]. В.Кошлевский фикрича, «предмет ҳақида аниқ тасаввур бўлмаса, прокуратура органлари томонидан назоратни самарали ташкил этиш ва амалга ошириш ҳақида гапириш қийин» [23, С. 112, 115]. А.Любчик ва ҳаммуаллифлари легал таъриф бўлмаган жойда муносабат иштирокчиларининг ҳуқуқий мақоми хиралашиб, коррупциявий хавф туғилишидан огоҳлантиради [24, С. 61]. В.Никонов эса прокуратуранинг эътибори давлат назорати органлари ҳужжатларининг қонунийлигига ва улар томонидан

қонунлар бажарилишига қаратилиши лозимлигини таъкидлайди [25, С. 52]. Демак, прокурор махсус назорат органининг вазифасини бажармасдан, унинг фаолиятининг қонунийлигига баҳо бериши керак.

Шу сабабли Ер кодексига «Ер тўғрисидаги қонунчилик ижроси устидан прокурор назорати» номли 85¹-моддани киритиш таклиф этилади. Унда ер участкаларини ажратиш, улардан оқилона фойдаланиш ва муҳофаза қилиш, шунингдек ерларни олиб қўйиш тўғрисида қарор қабул қилиш ваколатига эга давлат органлари ва мансабдор шахслар томонидан ер тўғрисидаги қонунчиликнинг аниқ ва бир хилда ижро этилиши устидан назоратни прокуратура органлари амалга ошириши, шу билан бирга прокурор давлат ер назорати органларининг вазифаларини бажармаслиги белгиланиши лозим.

Иккинчи босқич – мониторинг маълумотларининг ҳуқуқий мақомини белгилаш. Ер кодексининг 14-моддасида мониторинг доирасида олинган масофадан зондлаш ва космик суратга олиш маълумотлари ер қонунчилиги бузилиши эҳтимоли ҳақидаги ахборот манбаи ҳисобланиши, бироқ жойида ўтказилган текширув натижалари билан тасдиқланмагунга қадар қонунбузилиш факти сифатида баҳоланмаслиги белгиланиши зарур. Бу норма бир вақтда икки вазифани ҳал қилади: рақамли маълумотга ҳуқуқий йўл очади ва фақат унинг ўзи асосида шахсга нисбатан чора кўрилишини таъкидлайди.

Учинчи босқич – интеграция субъектлари ва маълумотлар таркибини аниқлаш. Интеграция предмети умумий «ахборот алмашинуви» эмас, ҳар бир тизимдан олинган аниқ маълумот тоифалари бўлиши керак. Бизнингча, бунинг учун камида олтитта манба зарур: «E-YER NAZORAT» (ер участкасининг хавф тоифаси ва текширув натижалари), «UzKAD» (кадастр контури, ер тоифаси, бонитет бали ва ҳуқуқни қайд этиш маълумотлари), «E-qaror» (ер ажратиш ва тоифани ўзгартириш тўғрисидаги қарорлар), қурилиш соҳасидаги рухсат этиш ҳужжатлари ҳисоби тизими (рухсатнома мавжудлиги), «E-material» ва «E-mamuriy ish» (аввал қабул қилинган қарорлар) ҳамда Мажбурий ижро бюросининг ахборот ресурси (ижро ҳолати). Ф.Марданов маҳаллий ижро этувчи ҳокимият органларининг ер ажратиш ҳақидаги қарорлари айнан электрон тизим орқали қабул қилиниши бундай қарорнинг мажбурий шарти бўлиши лозимлигини асослаган [2, Б. 8]. Демак, ер ажратиш қарорлари электрон шаклда шаклланмоқда ва уларни масофадан зондлаш маълумотлари билан солиштириш техник жиҳатдан мумкин. Бу манбаларнинг ҳар бири алоҳида олинганда тўлиқ маълумот бермайди, биргаликда эса номувофиқликни аниқ кўрсатадиган занжир ҳосил қилади.

Тўртинчи босқич – номувофиқлик индикаторларини шакллантириш. Индикаторлар юқоридаги уч турга мос равишда белгиланади. Улар сифатида янги бино ёки қаттиқ коплама контурининг пайдо бўлиши, пойдевор ва котлован белгилари, унумдор тупроқ қатламининг олиб ташланиши, кадастр контури билан амалдаги фойдаланиш ўртасидаги сезиларли тафовут, тоифаси ўзгартирилган ер ўрнига янги ер ўзлаштирилмагани ҳамда илгари бартараф этилди деб ёпилган объектнинг қайта пайдо бўлиши ажратилади.

Бешинчи босқич – аниқланган номувофиқликни прокурорга етказиш механизмини яратиш. Ҳозирда маълумотлар бир нечта идоравий тизимда тарқоқ сақланади ва уларни солиштириш ҳар сафар алоҳида сўров орқали амалга оширилади. Шу сабабли прокуратура органлари ахборот тизимида «YER PROKUROR» ахборот-таҳлилий дастурини жорий этиш таклиф этилади. Дастурнинг вазифаси маълумот тўплаш эмас, балки ер участкаларининг реестрлардаги ҳуқуқий ҳолатини масофадан зондлаш маълумотларидаги амалдаги ҳолати билан сунъий интеллект ёрдамида мунтазам солиштириб, номувофиқликни ажратиб беришдир. Ўзгариш аниқланиб, унга мос ҳуқуқий асос топилмаса, дастур «паст», «ўрта» ёки «юқори» хавф даражасидаги сигнал шакллантириб, уни ваколатли органга юборади. «Юқори» хавфли сигнал бўйича 2 иш куни, «ўрта» хавфли сигнал бўйича 5 иш куни ичида тасдиқловчи текширув ўтказилиб, унинг натижаси – сигнал тасдиқланган ёки рад этилганидан қатъи назар – асослантирилган ҳолда дастурда қайд этилиши лозим. Натижанинг ҳар икки ҳолатда қайд этилиши муҳим, чунки рад этилган сигнал асоси ҳужжатда қолмаса, прокурорда текширадиган нарса ҳам қолмайди.

Бу механизмнинг ҳуқуқий чегараси принципиал аҳамиятга эга. Автоматлаштирилган сигнал ҳуқуқий ҳулоса эмас ва унинг ўзи асосида ер эгаси, ердан фойдаланувчи ёки ижарачига нисбатан бирор чора кўрилмайди. Сигнал фақат ваколатли орган учун текширув ўтказиш, прокурор учун эса ҳуқуқий баҳо бериш масаласини кўриб чиқиш мажбуриятини юзага келтиради. Акс ҳолда дастур назорат воситасидан жавобгарликни белгиловчи воситага айланиб қолади. Сигналларни устуворлаштиришда уч мезон – ер участкасининг тоифаси, ўзгаришни қайтариб бўлмаслик даражаси ва номувофиқлик тури қўлланилиши мақсадга мувофиқ: биринчиси нимани йўқотаётганимизни, иккинчиси уни тиклаш имкони борлигини, учинчиси эса ҳуқуқий баҳо йўналишини кўрсатади. Мазкур механизмни норматив жиҳатдан мустаҳкамлаш учун ПК-287-сон Қарорга Бош прокуратурага «Ўзбеккосмос» агентлиги, Кадастр агентлиги ва Агросаноат мажмуи устидан назорат қилиш инспекцияси билан биргаликда «YER PROKUROR» дастурини жорий этиш, унга юқоридаги ахборот тизимларини интеграция қилиш ҳамда ҳамкорлик ва дастурда ишлаш қоидаларини белгилашни назарда тутувчи кўшимчалар киритиш зарур.

Олтинчи босқич – аниқланган қонунбузилишлар оқибатини бартараф этиш. Рақамли назоратнинг ўзи ерни муомалага қайтармайди, у фақат аралашув муддатини қисқартиради. Тадқиқот давомида ўзбошимчалик билан эгалланган ёки ноқонуний қурилиш қилинган ерлар аксарият ҳолларда захирага қайтарилмаётгани, бунинг асосий сабаби эса даъволар киритилмаётгани аниқланди. М.Бызова прокурор таъсир чорасининг мақсадини «қонун бузилишларини, уларнинг сабаблари ва шароитларини бартараф этиш, бузилган ҳуқуқ ва эркинликларни тиклаш» деб белгилайди [26, С. 72]. Бизнингча, ер соҳасида ҳал қилувчи восита даъводир, чунки фақат суд қарори жавобгар зиммасига аниқ мажбурият юклайди. Бироқ О.Ушаков ва С.Гикалова қайд этганидек, амалдаги қонунчилик прокурор ҳужжатларининг фақат ёзма шаклини назарда тутиб, уларнинг процессуал шаклига мажбурий талаблар белгиламайди [27, С. 66]. Ер соҳасида бу муаммо даъво предметининг мазмунида намоён бўлади. Шу сабабли Ер кодексида прокурор ер участкасини ўзбошимчалик билан эгаллаб олиш, унинг тоифасини ёки рухсат этилган фойдаланиш турини қонунга хилоф тарзда ўзгартириш ёхуд ундан мақсадсиз фойдаланиш оқибатида бузилган ерлар ҳолатини тиклаш ҳақидаги даъво билан мурожаат қилиши мумкинлиги белгиланиши лозим. Бунда даъво ноқонуний барпо этилган иншоотларни бузиш, унумдор тупроқ қатламини тиклаш ва ер участкасини қишлоқ хўжалиги муомаласига қайтариш мажбуриятини аниқ муддатлар кўрсатилган ҳолда жавобгар зиммасига юклашни ўз ичига олиши керак.

Еттинчи босқич – ижро устидан рақамли назорат ҳамда ҳуқуқни тиклаш натижаларини қайд этиш. Прокурор назорати ҳужжати, унинг талаблари, ижро муддати ва масъул шахс тизимда қайд этилади, муддат бузилганда огоҳлантириш автоматик шакллантирилади. Фикримизча, моделнинг ҳал қилувчи ҳуқуқий шарт шундаки, иш тизимда прокурор ҳужжати бажарилганда эмас, ернинг ҳуқуқий ва амалий ҳолати тиклангани тасдиқланганда яқунланади. Шу боис захирага ҳақиқатда қайтарилган ер майдони, бартараф этилган ноқонуний қурилма ва қайта тикланган тупроқ қатлами тизимда алоҳида қайд этилиши, қайтариш факти эса ер қайтариш далолатномаси ва ундан кейин олинган масофадан зондлаш тасвири билан тасдиқланиши лозим.

Саккизинчи босқич – ягона реестр, солиштириш ва тескари алоқа. Сигналлар, назорат материаллари ва прокурор назорати ҳужжатлари бўйича ягона электрон реестр юритилиб, ҳар ярим йил якуни бўйича солиштириш далолатномаси автоматик шакллантирилади, тафовут аниқланганда унинг сабаби 5 иш куни ичида аниқланиб, тузатиш киритилади. Шу билан бирга тасдиқланмаган сигналлар улуши даврий ҳисоблаб борилиши ва индикаторлар шунга қараб қайта кўриб чиқилиши зарур, акс ҳолда хавф модели вақт ўтиши билан ё ортиқча сигнал манбаига айланади, ё ўз сезгирлигини йўқотади.

Баён этилган саккиз босқич амалда ишлаши учун улар идоралараро ҳужжатда мустаҳкамланиши шарт, чунки модель тўрт идоранинг маълумоти ва ҳаракати ҳисобига ишлайди. Бу ерда аввало прокуратура ва назорат органлари ўртасидаги муносабат ҳамкорликми ёки координациями, деган саволга жавоб бериш керак. Е.Алхутова бу

тушунчаларни фарқлаб, «координациянинг ҳамкорликдан асосий фарқи бошқарув элементи» деб ёзади [28, С. 70]. С.Джамбулатов координация ижро этувчи ҳокимият органларининг функцияси бўлиб, прокуратура функцияси эмаслигини таъкидлайди ва ҳамкорликда «томонлардан бирининг фойдасига ваколатлардан ҳеч қандай воз кечишга йўл қўйилмаслиги керак» деб қайд этади [29, С. 288].

Бизнингча, Кадастр агентлиги, Агросаноат мажмуи устидан назорат қилиш инспекцияси ва «Ўзбеккосмос» агентлиги билан муносабатда бошқарув элементи мавжуд эмас, чунки прокурор бу органларга топшириқ бермайди. Демак, бу муносабат координация эмас, ҳамкорликдир ва унинг тартиби прокурорнинг бир томонлама буйруғи билан эмас, барча иштирокчилар имзолайдиган қўшма ҳужжат билан белгиланиши керак. Ушбу ҳужжатда С.Джамбулатов кўрсатган икки хавф – прокурорнинг назорат органи вазифасини бажариши ва назорат органининг прокурор назоратидан чиқиб қолиши бартараф этилиши лозим. М.Агунбаде ва ҳаммуаллифларининг юқорида келтирилган хулосаси ҳам шуни тасдиқлайди: ҳужжатли талаб бўлмаса, идоралар ўз ички қоидаларига қайтади. Шу муносабат билан тадқиқот доирасида Бош прокуратура, Кадастр агентлиги, Агросаноат мажмуи устидан назорат қилиш инспекцияси ва «Ўзбеккосмос» агентлиги томонидан имзоланадиган «Ер тўғрисидаги қонунчилик ижроси устидан прокурор назорати ва давлат ер назоратини самарали ташкил этишда ахборот алмашинуви ҳамда «YER PROKUROR» ахборот-таҳлилий платформасидан фойдаланиш тўғрисида»ги қўшма Тартиб лойиҳаси ишлаб чиқилди.

Таклиф этилаётган моделнинг самарадорлигини жорий этилган тизимлар ёки шаклланган сигналлар сони билан ўлчаш тўғри бўлмайди. С.Зенков табиатни муҳофаза қилиш соҳасидаги прокурорлик тажрибасини умумлаштириб, «прокурор таъсир чораларининг сонидан эмас, аниқ муаммони ҳал қилиш заруратидан келиб чиқдик» деб ёзади ва прокурорни қонунбузилишлар ҳақидаги ахборот оқимларининг маркази сифатида тавсифлайди [30, С. 15–16]. А.Комилов эса прокурор назорати тадбирлари ва уларнинг натижасини Бош прокуратуранинг ягона ахборот тизимида жамлашни таклиф этади [18, Б. 11, 160]. Ер соҳасида бу шарт ҳал қилувчи аҳамиятга эга, чунки натижа ўлчови – қайтарилган ер майдони фақат сигнал, текширув ва ижро маълумотлари бир тизимда боғланганда ҳисобланади.

Фикримизча, модель учта ўлчов билан баҳоланиши лозим. Биринчи ўлчов – вақт, яъни номувофиклик тизимда қайд этилган кундан прокурорнинг ҳуқуқий баҳосигача ва ундан қонунбузилиш оқибати бартараф этилгунга қадар ўтган муддат. Иккинчи ўлчов – аниқлик, яъни тасдиқланган ва тасдиқланмаган номувофикликлар нисбати ҳамда тасдиқланганларнинг уч тур бўйича тақсимланиши; тасдиқланмаганлар улуши ортса, бу индикаторлар нотўғри танланганини ёки манба маълумотларининг сифати пастлигини билдиради. Учинчи ўлчов – ернинг ҳақиқий ҳолати, яъни захирага қайтарилган ва қишлоқ хўжалиги муомаласига қайта киритилган майдон ҳамда бартараф этилган ноқонуний қурилмалар сони. Биринчи ўлчов моделнинг тезлигини, иккинчиси унинг ишончилигини, учинчиси эса ҳуқуқий натижасини кўрсатади.

Хулоса қилиб айтганда, аграр соҳада прокурор назоратини рақамли муҳитда ташкил этишнинг ҳуқуқий қиймати жорий этилган ахборот тизимлари сони ёки узатилаётган маълумотлар ҳажмида эмас, балки назорат предметини аниқ белгилашдадир. Таклиф этилган моделда бу предмет – ер участкасининг реестрларда қайд этилган ҳуқуқий ҳолати билан масофадан зондлаш маълумотларида кўринадиган амалдаги ҳолати ўртасидаги номувофикликдир.

Илгари сурилган таклифлар алоҳида чоралар йиғиндиси эмас, ўзаро боғлиқ ягона занжирни ташкил этади. Ер кодексида киритиладиган 85¹-модда прокурор кимнинг фаолиятини текширишини белгилайди, 14-моддага қўшимча у номувофиклик ҳақида қачон ва қандай асосда билишини ҳал қилади, «YER PROKUROR» дастури ва идоралараро қўшма Тартиб аралашувни муддат ҳамда масъул орган билан таъминлайди, даъво предметининг аниқлаштирилиши эса аралашув натижасини ернинг ҳақиқатда тикланиши билан боғлайди. Моделнинг амалга оширилиши қонунбузилишни аниқлаш муддатини бир неча ойдан кунларга қисқартириш, текширувларни тасодифий танлов эмас, ўлчанадиган мезонлар асосида

ўтказиш, ваколатли органларнинг ҳар бир ҳаракати ва ҳаракатсизлигини ҳужжатли қайд этиш ҳамда прокурор фаолияти натижасини ҳужжатлар сони билан эмас, муомалага қайтарилган ер майдони билан ўлчаш имконини беради. Натижада прокурор назорати қонунбузилиш оқибатини қайд этувчи эмас, унинг олдини олувчи характер касб этади.

Иктибослар/Сноски/References:

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси // Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 14.07.2026 й., 03/26/1158/0727-сон. – URL: <https://lex.uz/docs/6445145> (Constitution of the Republic of Uzbekistan // National Database of Legislation, 14.07.2026, No. 03/26/1158/0727.)
2. Марданов Ф.Н. Ерлардан фойдаланиш ҳамда муҳофаза қилиш соҳасидаги жиноятлар учун жавобгарликни такомиллаштириш масалалари: юрид. фан. бўйича фалсафа доктори (PhD) дисс. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Ҳуқуқни муҳофаза қилиш академияси, 2024. (Mardanov F.N. Issues of improving liability for crimes in the field of land use and protection: PhD dissertation in Law. – Tashkent: Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan, 2024.)
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2025 йил 18 сентябрдаги «Ерга оид муносабатларда коррупциявий омилларни бартараф этиш механизмларини янада такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПҚ-287-сон Қарори // Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 19.09.2025 й., 07/25/287/0844-сон. – URL: <https://lex.uz/uz/docs/7733438> (Resolution of the President of the Republic of Uzbekistan No. PQ-287 of 18 September 2025 “On additional measures to further improve mechanisms for eliminating corruption factors in land relations”).
4. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси. – URL: <https://lex.uz/docs/111453> (Criminal Code of the Republic of Uzbekistan.)
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2025 йил 3 ноябрдаги «“Рақамли прокуратура – 2030” стратегиясини тасдиқлаш ва уни самарали амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПФ-204-сон Фармони // Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 19.12.2025 й., 06/25/252/1176-сон. – URL: <https://lex.uz/uz/docs/7813706> (Decree of the President of the Republic of Uzbekistan No. PF-204 of 3 November 2025 “On approval of the ‘Digital Prosecutor's Office – 2030’ Strategy and measures for its effective implementation”).
6. Сергеева О.С. Применение геоинформационных технологий для повышения эффективности земельного надзора // Географический вестник. – 2019. – № 4 (51). (Sergeeva O.S. Application of geoinformation technologies to improve the efficiency of land supervision // Geographical Bulletin. – 2019. – No. 4 (51).)
7. Раҳимов Ш.Ж. Сув тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг ижроси устидан прокурор назоратини такомиллаштириш масалалари: юрид. фан. бўйича фалсафа доктори (PhD) дисс. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси Академияси, 2022. (Rakhimov Sh.J. Issues of improving prosecutorial supervision over the enforcement of water legislation: PhD dissertation in Law. – Tashkent: Academy of the General Prosecutor's Office of the Republic of Uzbekistan, 2022.)
8. Аврунев Е.И., Пархоменко И.В. Перспективная информационная модель государственного земельного надзора // Вестник СГУГиТ. – 2016. – Вып. 2 (34). (Avrunev E.I., Parkhomenko I.V. A prospective information model of state land supervision // Vestnik SSUGT. – 2016. – Iss. 2 (34).)
9. Nash E., Wiebensohn J., Nikkilä R., Vatsanidou A., Fountas S., Bill R. Towards automated compliance checking based on a formal representation of agricultural production standards // Computers and Electronics in Agriculture. – 2011. – Vol. 78.
10. Li J., Maiti A., Cahoon S. A Framework to Measure Maturity of Industrial IoT Technology for Agricultural Regulatory Compliance Activities and Decentralization // Future Internet. – 2026. – Vol. 18, art. 142. – DOI: 10.3390/fi18030142.
11. Nguyen M.D. Towards a comprehensive land use rights management system: Blockchain and semantics integration with legal compliance in Vietnam // Artificial Intelligence and Law. – 2025. – DOI: 10.1007/s10506-025-09486-2.

12. Ўзбекистон Республикасининг Ер кодекси // Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 11.06.2026 й., 03/26/1149/0581-сон. – URL: <https://lex.uz/uz/docs/152653> (Land Code of the Republic of Uzbekistan // National Database of Legislation, 11.06.2026, No. 03/26/1149/0581.)
13. Ибрагимов Д.Ш. Вояга етмаганлар ҳақидаги қонунчилик ижроси устидан прокурор назоратини ташкиллаштириш ва унинг ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш: юрид. фан. бўйича фалсафа доктори (PhD) дисс. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси Академияси, 2022. (Ibragimov D.Sh. Organization of prosecutorial supervision over the enforcement of legislation on minors and improvement of its legal framework: PhD dissertation in Law. – Tashkent: Academy of the General Prosecutor's Office of the Republic of Uzbekistan, 2022.)
14. Абдухакимов М.Т. Ер тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг ижроси устидан прокурор назоратини такомиллаштириш масалалари: юрид. фан. бўйича фалсафа доктори (PhD) дисс. автореф. – Т., 2023. (Abdukhakimov M.T. Issues of improving prosecutorial supervision over the enforcement of land legislation: abstract of PhD dissertation in Law. – Tashkent, 2023.)
15. Ахунوف У.А. Озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонун ҳужжатларининг ижроси устидан прокурор назоратини такомиллаштириш масалалари: юрид. фан. бўйича фалсафа доктори (PhD) дисс. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Ҳуқуқни муҳофаза қилиш академияси, 2025. (Akhunov U.A. Issues of improving prosecutorial supervision over the enforcement of food security legislation: PhD dissertation in Law. – Tashkent: Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan, 2025.)
16. Бобоев М.М. Прокуратура органлари фаолиятини рақамли трансформация қилишнинг ташкилий-ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш: юрид. фан. бўйича фалсафа доктори (PhD) дисс. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Ҳуқуқни муҳофаза қилиш академияси, 2023. (Boboev M.M. Improving the organizational and legal framework for the digital transformation of the prosecution authorities: PhD dissertation in Law. – Tashkent: Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan, 2023.)
17. Agunbiade M.E., Rajabifard A., Bennett R. Land administration for housing production: analysis of need for interagency integration // Survey Review. – 2014. – Vol. 46, No. 334. – DOI: 10.1179/1752270613Y.0000000062.
18. Комилов А.Б. Прокуратура органларининг қонунлар ижроси устидан назорат фаолиятида ҳуқуқий воситаларни қўллашдаги муаммолар ва такомиллаштириш масалалари: юрид. фан. доктори (DSc) дисс. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Ҳуқуқни муҳофаза қилиш академияси, 2025. (Komilov A.B. Problems of applying legal means in prosecutorial supervision over the execution of laws and issues of their improvement: DSc dissertation in Law. – Tashkent: Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan, 2025.)
19. Адамов Б.А. Внедрение в органах прокуратуры системы оценки рисков при планировании прокурорских проверок // Молодой учёный. – 2016. – № 17 (121). – С. 191–193. (Adamov B.A. Introduction of a risk assessment system in the prosecution authorities when planning prosecutorial inspections // Young Scientist. – 2016. – No. 17 (121). – P. 191–193.)
20. Chen S., Chen Z., Shen Y. Can improving law enforcement effectively curb illegal land use in China? // PLoS ONE. – 2021. – Vol. 16 (2). – e0246347. – DOI: 10.1371/journal.pone.0246347.
21. Ўзбекистон Республикасининг «Прокуратура тўғрисида»ги Қонуни // Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 15.08.2025 й., 03/25/1081/0738-сон. – URL: <https://lex.uz/docs/106197> (Law of the Republic of Uzbekistan “On the Prosecutor's Office” // National Database of Legislation, 15.08.2025, No. 03/25/1081/0738.)
22. Пресняков М.В. Правовая определенность как системное качество российского законодательства // Журнал российского права. – 2009. – № 5 (149). (Presnyakov M.V. Legal certainty as a systemic quality of Russian legislation // Journal of Russian Law. – 2009. – No. 5 (149).)
23. Кошлевский В.Д. Место и роль прокуратуры в механизме российского государства: дис. ... канд. юрид. наук. – Саратов, 2008. (Koshlevsky V.D. The place and role of the prosecutor's office in the mechanism of the Russian state: Candidate of Law dissertation. – Saratov, 2008.)

24. Любчик А.А., Мавлиханова Р.В., Нарыжный Н.А. Контроль и надзор: особенности законодательного закрепления терминов и проблемы правоприменения // Российское право: образование, практика, наука. – 2023. – № 6. – DOI: 10.34076/2410_2709_2023_6_60. (Lyubchik A.A., Mavlikhanova R.V., Naryzhny N.A. Control and supervision: features of the legislative consolidation of terms and problems of law enforcement // Russian Law: Education, Practice, Research. – 2023. – No. 6.)
25. Никонов В.А. О некоторых аспектах деятельности прокуратуры по обеспечению экономической безопасности Российской Федерации и защите прав субъектов предпринимательской деятельности // Вестник Академии экономической безопасности МВД России. – 2011. – № 2. (Nikonov V.A. On certain aspects of the prosecutor's office activities in ensuring the economic security of the Russian Federation and protecting the rights of business entities // Bulletin of the Academy of Economic Security of the Ministry of Internal Affairs of Russia. – 2011. – No. 2.)
26. Бызова М.В. Понятие и соотношение актов прокурорского надзора и актов прокурорского реагирования // Юридическая наука и правоохранительная практика. – 2008. – № 3 (6). (Byzova M.V. The concept and correlation of acts of prosecutorial supervision and acts of prosecutorial response // Legal Science and Law Enforcement Practice. – 2008. – No. 3 (6).)
27. Ушаков О.М., Гикалова С.А. Акты прокурорского реагирования в системе прокурорского надзора // Вестник экономики и права. – 2024. – № 98. (Ushakov O.M., Gikalova S.A. Acts of prosecutorial response in the system of prosecutorial supervision // Bulletin of Economics and Law. – 2024. – No. 98.)
28. Алхутова Е.Ю. Особенности координационной деятельности современной прокуратуры // Административное и муниципальное право. – 2017. – № 4. – DOI: 10.7256/2454-0595.2017.4.22309. (Alkhutova E.Yu. Features of the coordination activities of the modern prosecutor's office // Administrative and Municipal Law. – 2017. – No. 4.)
29. Джамбулатов С.И. Принципы взаимодействия прокуратуры с контролирующими органами // Бизнес в законе. – 2008. – № 2. (Dzhambulatov S.I. Principles of interaction between the prosecutor's office and supervisory bodies // Business in Law. – 2008. – No. 2.)
30. Зенков С.Д. Стратегия и тактика прокурорского надзора // Глаголь правосудия. – 2024. – № 2 (36). (Zenkov S.D. Strategy and tactics of prosecutorial supervision // Glagol Pravosudiya. – 2024. – No. 2 (36).)

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

JOURNAL OF LAW RESEARCH

Taqdim etilayotgan maqolalarga qo'yilgan talablar:

1. Maqola o'zbek, ingliz va rus tillarida qabul qilinadi va Microsoft Word dasturida Times New Roman shriftida 12 kegl, 1 satr oralig'ida, sahifalar barcha tomondan 2 sm qoldirilgan bo'lishi shart. Satr boshi - 1,25 sm bo'lib, satrlarni eniga to'g'irlash, so'zlarni boshqa qatorga ko'chirish avtomatik tarzda bo'lishi lozim.
2. Birinchi qator o'ng tomondan muallifning familiyasi, ismi va otasining ismi, ikkinchi qatorda muallifning ish joyi, lavozimi, ilmiy darajasi va unvoni va e-mail, uchinchi qatorda sahifaning o'rtasida bosh va qalin harflar bilan maqolaning nomi yoziladi. Ushbu ma'lumotlar o'zbek, ingliz va rus tillarda berilishi lozim.
3. Keyingi qatordan o'zbek, ingliz va rus tillarida kamida 60 ta o'zbek, ingliz va rus tillarida so'zdan iborat annotatsiya beriladi.
4. Keyingi qatordan 6-10 ta o'zbek, ingliz va rus tillarida kalit so'zlar beriladi.
5. Keyingi qatordan asosiy matn umimiy so'zi minimal 2000 ta bo'ladi.
6. Adabiyotlarning to'liq ro'yxati asosiy matndan so'ng alifbo tartibida ko'rsatilishi lozim va havolalar asosiy matnda bo'lishi kerak [1, B.25].
7. Maqolada keltirilgan dalillarning to'g'riligi uchun muallif mas'ul, plagiat holati taqiqlanadi.
8. Web of science, Scopus tizimidagi jurnallardan iqtiboslar olish maqsadga muvofiqdir.

Требования к оформлению научной статьи:

1. Статья принимается на узбекском, английском и русском языках и должна быть оформлена в Microsoft Word шрифтом Times New Roman, размер 12, межстрочный интервал — 1, поля со всех сторон — 2 см. Абзацный отступ — 1,25 см; выравнивание по ширине и переносы слов должны быть включены автоматически.
2. В первой строке справа указываются фамилия, имя и отчество автора; во второй строке — место работы автора, должность, ученая степень и звание, а также e-mail; в третьей строке по центру страницы крупным и жирным шрифтом — название статьи. Эти сведения должны быть приведены на узбекском, английском и русском языках.
3. Ниже дается аннотация на узбекском, английском и русском языках, содержащая не менее 60 слов на каждом языке.
4. Далее приводятся 6–10 ключевых слов на узбекском, английском и русском языках.
5. Далее основной текст: общий объем текста должен быть не менее 2000 слов.
6. Полный список литературы должен быть приведен после основного текста в алфавитном порядке; ссылки должны присутствовать в основном тексте в формате [1, C.25].
7. Автор несет ответственность за достоверность приведенных в статье доказательств; плагиат запрещен.
8. Рекомендуется цитирование журналов из база данных Web of Science и Scopus.

Requirements of the articles submitted:

1. Articles are accepted in Uzbek, English and Russian and must be prepared in Microsoft Word using Times New Roman font, size 12, single line spacing, with 2 cm margins on all sides. First-line indent is 1.25 cm; text should be justified and word hyphenation/line breaks set to automatic.
2. In the first line on the right: the author's surname, given name and patronymic; in the second line: the author's affiliation, position, academic degree and title, and e-mail; in the third line centered on the page: the article title in bold and uppercase (or bold). These details must be provided in Uzbek, English and Russian.
3. Next, provide an abstract in Uzbek, English and Russian of at least 60 words in each language.
4. Next, provide 6–10 keywords in Uzbek, English and Russian.
5. Next, the main text: total word count must be at least 2000 words.
6. The full list of references must appear after the main text in alphabetical order, and citations should appear in the main text in the format [1, P.25].
7. The author is responsible for the accuracy of the evidence presented in the article; plagiarism is prohibited.
8. It is advisable to include citations from journals indexed in Web of Science and Scopus.